

Załącznik do Regulaminu Regionalnej Odznaki Krajoznawczej PTTK „Twierdza Świnoujście”

Historia umocnień Świnoujścia jest prawie tak stara jak historia samego miasta. Już dawni mieszkańcy jak i ówczesne władze państwa, zdawali sobie sprawę z położenia ówczesnej osady, która jest położona nad jedną z trzech ujść zalewu szczecińskiego do morza. Już od wczesnego średniowiecza powstawały tutaj różnego rodzaju umocnienia, które strzegły dostępu do portu oraz przepraw karawan kupieckich na nadbałtyckim szlaku handlowym Wschód – Zachód, a które w 1184 r. zostały zniszczone w czasie walk z Duńczykami. Po wojnie umocnienia odbudowano i przez kolejne kilka wieków były przebudowywane. Większy rozwój umocnień u ujścia Świny nastąpił w XVII w. w trakcie wojny trzydziestoletniej za sprawą Szwedów, którzy wzniesli tutaj swoje szanse. W czasie wojen napoleońskich Francuzi wybudowali u ujścia Świny dwa drewniane forty, a kolejny ważny etap w rozbudowie umocnień nastąpił po 1814 r., gdy całe Pomorze Zachodnie znalazło się pod panowaniem Prus. W latach 1818-23 wybudowano nabrzeża portowe i falochron, a na mocy Najwyższego Rozporządzenia Gabinetowego z 2 września 1846 r. podjęto decyzję o wybudowaniu czterech murowanych dzieł fortecznych, do których budowy przystąpiono w 1849 r. W 1863 r. Świnoujście otrzymało status twierdzy morskiej III rangi i stało się bazą pruskiej marynarki wojennej.

1. **Fort Gerharda**, ul. Bunkrowa 3 – budowla otoczona fosą wodną, powstała w latach 1856-63 celem obrony portu przed obcymi flotami. Fort był wielokrotnie modernizowany i rozbudowywany, a najstarszym jego elementem jest budynek koszarowo-bojowy. Według projektu fort miał mieć 10 stanowisk ogniowych dla dział, jednak zamontowano tylko 4 armaty Kruppa o kalibrze 210 mm oraz 7 armat 150 mm. Dodatkowo fort posiadał jeszcze artylerię polową oraz karabiny maszynowe, a załogę fortu stanowił batalion 300 żołnierzy składający się z piechurów i artylerzystów. Na przeł. XIX i XX w. do fortu doprowadzono łączność telegraficzną i kolej wąskotorową. Po I wojnie światowej fortem zarządzała niemiecka marynarka wojenna, która pełniła funkcję pomocniczą do końca II wojny światowej. Po wojnie fort był zajęty przez Rosjan do 1962 r., a później przekazany miastu. Przez kilka lat fort pełnił rolę magazynów, a następnie został opuszczony. W 2001 r. fort udostępniono dla ruchu turystycznego.
2. **Fort Anioła**, ul. Jachtowa 3 – budowla powstała w latach 1854-58 na planie pięcioboku, otoczona dwoma fosami wodnymi i dwoma wałami oraz zwodzonym mostem. Fort ma trzy kondygnacje zwieńczone wieżą obserwacyjną. Na początku XX w. fort przeszedł modernizację, doprowadzono m.in. prąd, łączność telefoniczną i telegraficzną oraz kolejkę wąskotorową. W okresie międzywojennym fort zmodernizowano ponownie i utworzono w nim stanowisko obserwacji obrony przeciwlotniczej. Po wojnie fort zajęli Rosjanie i aż do 1992 r. był pod ich nadzorem. W czasie rosyjskiej obecności fort pełnił rolę posterunku obserwacji powietrznej oraz punktu łączności z okrętami Floty Bałtyckiej. Po wycofaniu się Rosjan fort został przekazany władzom miasta, a następnie po przystosowaniu do ruchu turystycznego otwarty dla zwiedzających.
3. **Fort Zachodni**, ul. Jachtowa 1 – budowla powstała w latach 1856-61 na zachodnim brzegu Świny. W latach 1878-87 fort został rozbudowany jako ufortyfikowana bateria nadbrzeżna otoczona fosą i przystosowana do nowszych dział o większym kalibrze. W czasie I wojny światowej fort uzbrojono w 4 działa nadbrzeżne o kalibrze 210 mm, 2 działa polowe 105 mm oraz 2 armaty przeciwlotnicze 88 mm. W czasie II wojny światowej założono tutaj szkołę Artylerii Nadbrzeżnej Kriegsmarine. Po zakończeniu wojny do 1961 r. fort zajęty był przez marynarkę radziecką. W latach 70. XX w. w podziemnych kazamatach fortu zorganizowano magazyny warzyw i owoców PSS „Społem”. Od czerwca 2004 r. fort jest udostępniony do zwiedzania.

4. **Wieża dowodzenia Goebel** – ośmiokondygnacyjna, betonowa budowla w kształcie przypominającym dzwon. Ukształtowanie zewnętrznych ścian wieży upodobiło ją do latarni morskiej, a okrągłe ściany zwiększały zdolność do rykoszetowania pocisków artyleryjskich i bomb lotniczych. Wieża została wybudowana na wzniesieniu o wysokości 12 m n.p.m. ok. 750 m od brzegu morskiego, a sama wieża miała pierwotnie około 18 m wysokości. Zlokalizowana jest niedaleko latarni morskiej, na wyspie Wolin, Świnoujście-Warszów.
5. **Bateria Goeben** – obiekt fortyfikacyjny wybudowany w latach 1938-39, Decyzję o budowie baterii ciężkiej artylerii nadbrzeżnej przeznaczonej do zwalczania okrętów liniowych na Zatoce Pomorskiej, władze wojskowe podjęły już w 1935 r., chcąc wzmocnić ochronę Zatoki Pomorskiej i portu w Świnoujściu przed wrogimi okrętami i spodziewanym wybuchem przyszłego konfliktu zbrojnego, który przerodził się w II wojnę światową. Bateria została umiejscowiona w lesie około 2,5 km od brzegu morskiego, co miało uniemożliwić dostrzeżenie błysków podczas wystrzałów przez wrogie jednostki. Bateria składała się z dwóch części: stanowiska artyleryjskiego i wieży dowodzenia. Pierwotnie były zamontowane trzy armaty o kalibrze 283 mm, strzelające pociskami o masie 284 kg i zasięgu 36 km. Stanowiska artyleryjskie połączone były ze sobą linią kolejki wąskotorowej, a oprócz dział były tu również różne budynki pomocnicze (schrony amunicyjne, kotłownia, elektrownia, pomieszczenia załogi, warsztaty, magazyny itp.), a załoga liczyła około 250 osób.